

15. Лискун Е.Ф. Воспроизведение стада, уход за матками и за молодняком / Е.Ф. Лискун. – Казань : Татгосиздат, 1944. – 10 с.
16. Лискун Е.Ф. Записка старшего специалиста по животноводству об условиях возникновения маслоделия в Казанской губернии / Е.Ф. Лискун. – Казань, 1905. – 22 с.
17. Лискун Е.Ф. Строение молочной железы в связи с количеством производимого молока / Е.Ф. Лискун. – СПб., 1912. – 59 с.
18. Лискун Е.Ф. Удойность и доходность молочной коровы / Е.Ф. Лискун // Молочное хозяйство. – 1925. – № 12. – С. 12-14.
19. Лискун Е.Ф. Сильные корма / Е.Ф. Лискун. – М.: Гос. изд-во, 1920. – 28 с.
20. Лискун Е.Ф. Летняя подкормка молочного скота / Е.Ф. Лискун // Молочное хозяйство. – 1926. – № 13. – С. 9-11.
21. Лискун Е.Ф. Основные задачи в области кормления молочного скота / Е.Ф. Лискун // Молочное хозяйство. – 1927. – № 5. – С. 5-7.

Присяжнюк Н.В. Жизнь, научная и организационная деятельность академика Ефима Федотовича Лыскуна (1873–1958).

В статье изложены исторические аспекты жизненного и научного пути Е.Ф. Лыскуна. Проанализирован вклад ученого в развитие животноводства и подготовки научных кадров для аграрного хозяйства. Рассмотрены проведенные им исследования по краниологии, разведению и кормлению сельскохозяйственных животных, а также технологии кормов.

Ключевые слова: Ефим Федотович Лискун, животноводство, кормление животных, разведение животных.

Prysyazhnyuk M.V. Life, scientific and organizational activities of academician Yefym Fedotovych Lyskun (1873 – 1958).

In article historical aspects of a vital and scientific way of Ye.F. Lyskun are stated. The scientist's contribution to development of branch of livestock production and preparation of scientific shots for agrarian economy has been analyzed. The researches on a craniology, cultivation and feeding of farm animals conducted by him, and also technologies of forages are considered.

Keywords: Yefym Fedotovych Lyskun, livestock, feeding the animals, breeding of animals.

УДК 579.616.929

Руда С.П., Гамалія В.М.

**«У БОРОТБЫ З ЕПІДЕМІЯМИ У НАС
Є ЩО НАПИСАТИ НА ПРАПОРАХ»
(До 150-річчя від дня народження Д.К. Заболотного)**

У статті описується життєвий та науковий шлях видатного вченого-епідеміолога, академіка Національної академії наук України Д. К. Заболотного, його внесок у створення та функціонування Всеукраїнської академії наук, вплив розробок

його попередників та послідовників на розвиток світової епідеміології, а також мікробіологічної науки і медицини.

Ключові слова: мікробіологія, бактеріологія, епідемічні хвороби, Всеукраїнська академія наук.

Система боротьби з епідемічними хворобами, що нині стоїть на варті охорони здоров'я людей, склалася завдяки зусиллям багатьох учених, до плеяди яких входить наш співвітчизник, видатний епідеміолог, академік Національної академії наук України Д. К. Заболотний.

Народився Данило Кирилович Заболотний 28 грудня 1866 року в селі Чоботарка Ольгопільського повіту Подільської губернії (нині Вінницька область), в невеличкій хатинці селянина-кріпака. Дитинство його було не легким: разом із молодшим братом Іваном він допомагав батькові на полі, на городі, на косовиці та при збиранні хлібів. Але коли Данилові виповнилося 11 років, батько помер, і на зміну дитинству прийшло сирітство. Завдяки допомозі дядька по матері, викладача природознавства, родина виїхала до Ростова-на-Дону, де хлопець навчався в прогімназії, виявивши здібності до навчання і любов до природи. Подальшу освіту юнак продовжив в Одесі, у Рішельєвській гімназії, по закінченні якої у 1885 р. став студентом природничого відділу фізико-математичного факультету Новоросійського університету. В роки його навчання в університеті викладали такі корифеї природознавства, як І. М. Сеченов, І. І. Мечников, О. О. Ковалевський, Л. С. Ценковський. Захоплення наукою не завадило студенту Заболотному брати участь у студентських заворушеннях, протестах проти заходів уряду стосовно української мови та університетської автономії. У 1889 р. Данило Заболотний за участь у студентській сходці, організованій на підтримку звільнених з університету політично активних студентів, опинився в камері-одиночці № 35 Одеської в'язниці. Після трьох місяців перебування у вологих стінах тюремного замку він захворів на гострий поліартрит, що врятувало його від заслання на каторгу до Сибіру. На прохання родичів та прогресивної професури, зокрема І. І. Мечникова, Данила Заболотного звільнили, залишивши під наглядом поліції та виключивши з університету без права вступу. Після довгих домагань лише у 1891 р. йому дозволили скласти екстерном іспити в Новоросійському університеті, які він блискуче витримав, отримавши за свою роботу диплом першого ступеня і звання кандидата природничих наук [1].

Залишившись без матеріальних засобів існування, Д. Заболотний спочатку заробляв приватними уроками, поки йому на допомогу прийшли старші колеги – І. І. Мечников, М.Ф. Гамалія та Я. Ю. Бардах. «Втрапивши можливість проводити роботу в університетських лабораторіях, я знайшов притулок на заснованій незадовго до того І. І. Мечниковим бактеріологічній станції. Тут почалася моя наукова робота», – згадував пізніше Д. К. За-

болотний у своїй «Автобіографії» [2, с. 11]. На Одеській бактеріологічній станції він виконував свою дипломну роботу «Про мікробів снігу» (1891), з'ясовував причини світіння Одеських лиманів, механізм утворення цілющої лиманної грязі, санітарне значення одеських полів зрошення, розпочав пошук раціональних методів боротьби зі збудником холери [3]. Таким чином, протягом першого періоду перебування в Одесі Д. К. Заболотний сформувався як вчений-мікробіолог.

Обравши основним напрямом досліджень боротьбу зі збудниками небезпечних захворювань людини, вчений відчував потребу поповнити знання у галузі медицини. Восени 1891 р. він переїхав до Києва, де вступив на третій курс медичного факультету Київського університету. До Києва він приїхав з молодою дружиною, якою стала Людмила Владиславівна Радецька. Залишивши забезпечене життя у заможній одеській родині, вона розділила з чоловіком усі труднощі та радощі подружнього життя.

В університеті, на кафедрі професора В. В. Підвисоцького, Д. К. Заболотний продовжив роботу з випробування протихолерної сироватки, розпочату в Одесі. Лабораторні дослідження на ховрахах, найчутливіших з усіх тварин до холерної інфекції, пройшли успішно, і тепер настала черга випробувати протихолерну вакцину на людині. Д. Заболотний і асистент кафедри І. Савченко після введення їм послабленої протихолерної вакцини випили по 0,2 мл живої вірулентної культури холерного вібріона. Ризикований дослід, що проходив з 1 по 9 травня 1893 р., виявився успішним, довівши доцільність захисту від холерної інфекції шляхом введення через рот послабленої культури холери.

По закінченні Київського університету впродовж 1894 – 1895 рр. Д. К. Заболотний працював лікарем-епідеміологом Подільської губернії. Місце призначення молодий лікар обрав не лише тому, що його рідне село Чоботарка входило до складу цієї губернії, а й через те, що на цій території спостерігалися небезпечні вогнища холери та дифтерії. Переїжджаючи з повіту в повіт, він досліджував умови виникнення та перебігу цих захворювань, заснував у Кам'янці-Подільському бактеріологічну лабораторію, де вивчав отриманий від хворих матеріал. Д. К. Заболотний обстоював необхідність систематичного обстеження населення задля виявлення хворих, з підозрою на захворювання холерою, та їх ізоляції. Його діяльність значною мірою сприяла ліквідації епідемії холери на Поділлі.

У березні 1895 р. Д. К. Заболотний був мобілізований на військову службу, яку він почав відбувати як молодший лікар розташованого у Києві 132-го Бендерського полку. Незабаром його направили до Київського військового госпіталю для вдосконалення, під час якого він відновив контакти з В. В. Підвисоцьким. У 1896 р. за пропозицією професора Підвисоцького Заболотний отримав посаду позаштатного помічника прозектора при ка-

федрі загальної патології Київського університету, і водночас продовжував завідувати заразним відділенням і лабораторією Київського госпіталю. За дорученням В. В. Підвисоцького він також виконував обов'язки секретаря редакції журналу «Російський архів патології, клінічної медицини і бактеріології» [4].

Працюючи на кафедрі Підвисоцького, Заболотний вивчав особливості збудників черевного тифу, газової гангрені, звернувся до розв'язання питань епідеміології чуми, важливе значення для чого відіграла участь у протичумних експедиціях. Першою з них стала експедиція до Індії, де у 1896 р. спалахнула епідемія чуми. Декілька країн послали свої експедиції до Бомбею, російську очолив професор Київського університету В. К. Високович, а Д. К. Заболотного призначили його помічником. За три місяці роботи були отримані важливі результати стосовно епідеміології чуми [5]. Щоб дослідити деякі аспекти масового розповсюдження цієї хвороби, Д. К. Заболотний з Бомбею поїхав до Саудівської Аравії, а після цього на запрошення І. І. Мечникова працював кілька місяців у Парижі, в Інституті Пастера, обробляючи привезені матеріали.

Активна участь Д. К. Заболотного в протичумних експедиціях принесла йому широке визнання, і в 1898 р. його запросили читати курс бактеріології в Петербурзькому жіночому медичному інституті. Успіх першого спеціального курсу з бактеріології, складеного Заболотним, призвів до організації при цьому інституті першої в Росії кафедри медичної бактеріології під його керівництвом, і з 1898 р. його подальша діяльність була пов'язана з Петербургом. В цьому ж році Д. К. Заболотний здійснив експедицію до Монголії, під час якої розробив гіпотезу про існування в природі ендемічних осередків чуми, в яких вона перебуває під час затухання епідемії.

У 1911 р., керуючи російською експедицією з вивчення легеневої чуми в Маньчжурії, Данило Кирилович знайшов нові докази на користь своєї гіпотези щодо зв'язку між спалахами чуми серед людей і епізоотій серед диких гризунів – тарбаганів. Також ним вперше була встановлена можливість передачі зарази від тарбаганів до людей через ектопаразитів (бліх). Теоретичні положення вченого про роль диких гризунів в епідеміології чуми в подальші роки знайшли повне підтвердження у світовій науці.

Упродовж 30 років працював Д. К. Заболотний в Петербурзі, але ніколи не забував Україну, приїжджав до Києва, рідного села Чоботарки, Одеси. В Одесі у 1910 р. він разом з В. К. Високовичем організовував заходи по боротьбі з чумою, а в 1919 – 1922 рр. організував комісію з вивчення висипного тифу і керував її роботою. У 1920 р. при Одеській медичній академії він заснував першу в країні кафедру епідеміології, що розміщувалася у будинку колишніх Вищих жіночих курсів, і керував нею [6].

У 1922 р. Д. К. Заболотного було обрано дійсним членом Всеукраїнської академії наук. У 1923 р. Д. К. Заболотний повертається до Петербурга в зв'язку з обранням його завідуючим кафедрою мікробіології і епідеміології Військово-медичної академії. У 1923 р. його обрали членом-кореспондентом, а у 1929 р. – дійсним членом Академії наук РРФСР. Але розбудова науки в Україні потребувала його участі, і 14 квітня 1928 р. він записав у щоденнику: «Збираюся ще на рік на Україну в надії на те, що зможу там попрацювати для рідного краю і народу» [7, с. 97]. 3-го травня 1928 р. на засіданні Ради Всеукраїнської академії наук по вулиці Короленка (нині Володимирська), 54 академік Д. К. Заболотний за результатами голосування (39 голосів – за, 1 – утримався) був обраний президентом ВУАН [8].

Президентство Д. К. Заболотного припало на складний час для Української академії наук: радянська влада почала активне втручання в її життя. 26 червня 1928 р. на закритому засіданні Політбюро ЦК КП(б)У обговорювалася політична тактика щодо української інтелігенції, зокрема це стосувалося ВУАН. Було створено спеціальну комісію за участю голови НКВС В. Балицького, що поклало початок репресивним заходам проти українських науковців [9]. Замість Спільного зібрання за участю всіх дійсних членів Академії тепер нею мали керувати Президія (президент, неодмінний секретар та два члени) і Рада ВУАН, в якій окрім всіх академіків брали участь представники Наркомату освіти з вирішальним голосом. До керівництва Академії увійшли комуністи та особи з нейтральними або пропартійними поглядами [10]. Раднарком УСРР запровадив новий порядок виборів до Академії, визнавши за потрібне долучати до них «широкі кола наукових робітників, наукової суспільності та широкі робітничо-селянські маси» [11].

На посту президента ВУАН повною силою розкрився талант Д. К. Заболотного як організатора, що прагнув встановлення творчої атмосфери в академічних установах. Окрім науково-організаційної діяльності президентові доводилося вирішувати проблеми морально-етичного характеру, зокрема такі, що нині називають «міжнаціональними конфліктами». Як згадував академік М. Семашко, Заболотний «був українцем, але ніколи не був шовіністом. ... Нездоровий шовіністичний чад, що пройшов навіть крізь стіни Української академії, не торкнувся Заболотного: він ясно і твердо ставився до національного питання» [12, с. 2]. На думку академіка Заболотного «... розвиток науки в країні виявляється не лише в успіхах і завоюваннях окремих осіб, хоч би вони були й видатні, але й у міцній організації наукових закладів, інститутів, лабораторій і в загальному напрямі дослідницької роботи» [1, с. 40]. За час його президентства було організовано низку інститутів біологічного та технічного напрямів. Вдалося йому здійснити і свій давній задум: заснувати в Києві Інститут мікробіології і епідеміології. Для цього було виділено триповерховий будинок по вулиці Великій Житомирській, 28,

в якому і поселився Д. К. Заболотний, що став його першим директором [13]. За словами академіка В. Г. Дроботька, президент Д. К. Заболотний заздалегідь передбачав необхідність комплексності досліджень нової академічної установи, він «замислив організувати при Академії наук мікробіологічний інститут, але не звичайного галузевого типу, а такий, в якому були б об'єднані основні види мікробіології: сільськогосподарської, промислової і медичної. За думкою вченого, в такому інституті мали б розроблятися найглибше і найуспішніше великі мікробіологічні проблеми і питання, непосильні для галузевих інститутів» [14, с. 5]. Спочатку умови для роботи інституту були нелегкими, у ньому було лише кілька кімнат, невелика кількість мікроскопів та термостатів і лише десять наукових працівників, але дослідження розпочалися у трьох напрямках, намічених його засновником.

Передчасна смерть, що спіткала Д. К. Заболотного 15 грудня 1929 р., перервала всі його задуми і плани. Похорон академіка Заболотного став яскравою демонстрацією його наукових і громадських заслуг. За заповітом його поховали у рідному селі Чоботарці, поряд з вірною дружиною Людмилою Станіславівною Заболотною-Радецькою. Згідно з постановою уряду України село Чоботарка було перейменоване на село Заболотне, ім'я академіка Д. К. Заболотного надано Мікробіологічному інституту у місті Києві [15].

Ім'я видатного вченого шанують і в наші дні. Національна академія наук України щороку присуджує премію імені Д. К. Заболотного за кращі праці в галузі мікробіології та вірусології. Створений ним інститут, перед яким у 1981 р. було встановлено пам'ятник його засновнику, значно розширив свою тематику і є одним із найбільших наукових центрів країни. На відзнаку 100-річчя від дня народження академіка Д. К. Заболотного вулицю, де розташовано цей інститут, було названо його ім'ям. За поданням представництва України до ЮНЕСКО 100-річчя від дня народження нашого ушанованого співвітчизника відзначала наукова громадськість усього світу.

Джерела та література

1. Білай В. Й. Данило Кирилович Заболотний / В. Й. Білай. – К.: Наук. думка, 1979. – 87 с.
2. Заболотный Д. К. Автобиография / Д. К. Заболотный // Избр. произв. – В 2-х т. – Т. 1. – К. : Наук. думка, 1956. – С. 11-13.
3. Руда С. Нариси з історії мікробіології в Україні (кінець XIX – початок XX ст.): монографія / Світлана Руда. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2000. – 262 с.
4. Руда С. «...для рідного краю і народу» (135 років від дня народження Данила Заболотного) / С. Руда // Українознавство-2001 : Календар-щорічник. – Київ: Українська Видавнича спілка, 2000. – С. 206–208.

5. Рудая С. П. Владимир Константинович Высокович. 1854–1912 / С. П. Рудая / отв. ред. Ю. К. Дупленко. – М.: Наука, 2004. – 175 с.
6. Одеський обласний державний архів. – Ф. 2147.–Спр. 73.–Арк. 16.
7. Билай В. И. Даниил Кириллович Заболотный / В. И. Билай. – К.: Наук. думка, 1987. – 126 с.
8. Протокол засідання Ради ВУАН від 3 травня 1928 р. // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Інститут рукопису. – Ф. 1. – Спр. 26393. – Арк. 3-3зв. Автограф М. В. Птухи.
9. ЦДАГО України. – Ф. 1.–Оп. 16.–Спр. 1.–Арк. 179.
10. Історія Національної академії наук України в суспільно-політичному контексті. 1918-1998 [С. Кульчицький, Ю. Павленко, С. Руда, Ю. Храмов]. – К.: Фенікс, 2000. – 527 с.
11. Постанова Ради Народних Комісарів УСРР про поповнення Всеукраїнської Академії наук новими дійсними членами та про порядок добору їх. Харків, 16 квітня 1929 р. // Збірник Законів УСРР. – № 12. – Арт. 89. – С. 456-460.
12. Семашко Н. А. Памяти академика-общественника (Д. К. Заболотного) // Гигиена и эпидемиология. – 1930. – № 3. – С. 1-2.
13. Калита В. Т. Данило Заболотний : Біографічна повість / В. Т. Калита. – К.: Молодь, 1981. – 246 с.
14. Дроботько В. Г. Робота Інституту мікробіології ім. акад. Д. К. Заболотного АН УРСР за час його існування (1929 – 1947) // Мікробіологічний журнал. – 1948. – Т. 9. – № 2/3. – С. 5-11.
15. Постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів УСРР про вшанування пам'яті президента Всеукраїнської академії наук, члена Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету й Центрального Виконавчого Комітету Союзу РСР акад. Д. К. Заболотного від 12 грудня 1930 р. в м. Харкові // ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 9. – Спр. 871. – Арк. 70-71. Машинопис.

Рудая С. П., Гамалея В. Н. «В борьбе с эпидемиями у нас есть что написать на знаменах» (к 150-летию со дня рождения Д. К. Заболотного).

В статье описывается жизненный и научный путь выдающегося ученого-эпидемиолога, академика Национальной академии наук Украины Д. К. Заболотного, его вклад в создание и функционирование Всеукраинской академии наук, влияние разработок его предшественников и последователей на развитие как мировой эпидемиологии, так и микробиологической науки и медицины.

Ключевые слова: микробиология, бактериология, эпидемические болезни, Всеукраинская академия наук.

Ruda S. P., Hamaliia V. M. «In the fight against epidemics, we have something to write on banners» (to the 150th anniversary of D. K. Zabolotnyi).

The article describes the life and scientific way of eminent epidemiologist, academician of the National Academy of Sciences of Ukraine D. K. Zabolotnyi. In the article there is shown his contribution to the establishment and functioning of the Ukrainian Academy of Sciences, the impact of development of his predecessors and successors in the development of both the global epidemiology and microbial science and medicine.

Keywords: *microbiology, bacteriology, epidemic diseases, Ukrainian Academy of Sciences.*

УДК 351.852.11

Салата Г.В.

АСИМЕТРИЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У ГАЛУЗІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ: РЕФОРМУВАННЯ ДІЙСНОГО ТА УЯВНОГО

Проблема інформаційної асиметрії повинна бути вирішена як з боку держави, так і з боку громадянського суспільства. У роботі зроблена спроба визначити напрями державної політики та перспективи вдосконалення бібліотечної галузі України. Стверджується, що однією з головних проблем процесу реформування бібліотечно-інформаційної складової соціальних комунікацій є формальна і безсистемна державна політика України

Ключові слова: *бібліотечна справа, асиметрія інформації, асиметричність інформації, державна політика в галузі бібліотечної справи, сільська бібліотека, публічна бібліотека, реформування*

Суспільство прискорожено отримання інформації наголошує на беззаперечних вигодах людства від масового, поверхового поширення освіти, нерідко забуваючи при цьому про не менш безперечні негативи, а то й просто втрати, якими супроводжується цей процес. Йдеться про те, що освіченість, часто лише поінформованість, не обов'язково свідчить про належний рівень культури того чи іншого індивіда, тим більше про його освіченість [2].

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій (Information and Communication Technologies, ICT) у всіх проявах життєдіяльності соціуму, стимулює розробку інноваційних алгоритмів, проте саме технологічна основа ІТ породжує проблему відсутності мотивації у споживача та ставить питання: які саме соціальні верстви зацікавлені в інформаційному суспільстві? На кого спрямована інформаційна еволюція? Когнітивно-латентні цілі дефініцій «що? де? коли?» суспільства ХХ ст. трансформуються у елемент прискороженої дії пізнання людства ХХІ ст.: «нині! швидко! результат!».

Соціогуманітарний інститут – бібліотека, а нині – універсальний інформаційний центр, покликаний акумулювати практичний базис інформаційних надбань цивілізацій. Інформаційно-бібліотечний центр ХХІ ст. – це якісно новий посередник між бажаннями та потребами споживача інформації, помножений на результат [1].